

DE KUNST, HET MEISJE, DE STAD

Fons Dellen

De kunst, het meisje, de stad

Nijgh & Van Ditmar
Amsterdam

www.nijghenvanditmar.nl

Copyright © Fons Dellen 2022

Foto auteur Robert Lagendijk

Omslag Marlies Visser

Omslagillustratie Aziza Muhamed

Typografie Zeno Carpentier Alting

NUR 301 / ISBN 978 90 388 1132 1

*Ask me no questions
And I'll tell you no lies*
(Johnny Thunders, 1978)

*And she expressed herself in many different ways
Until she lost control again*
(Joy Division, 1979)

Names have been changed to protect the innocent
(*Dragnet*, tv-serie, 1951-1967)

1982

Modern

Fashionably late, maar net op tijd voor de champagne, arriveerden Tom Derckx en Mink Wildeman bij de borrel ter ere van het driejarig bestaan van *Modern*, maandblad voor muziek, mode en kunst van nu. Tom schreef voor het blad en had zijn maat Mink overgehaald mee te gaan, nadat hij hem eerder die middag bij toeval had getroffen op het terras van Mokum, hun stamkroeg in Oost. Mink had weinig op met alles wat neigde naar hip en happening, maar het vooruitzicht op gratis drank had hem over de streep getrokken. Samen waren ze rond een uur of zes naar de Spuistraat gereden.

Een broeierige zomerdag liep ten einde en het was warm en benauwd in de redactieloft. Ondanks de deuren en ramen die tegen elkaar openstonden zag het er blauw van de rook. Synthipop van een duo in goudkleurige glitterkostuums overstemde het geroezemoes van de genodigden. Tom keek vluchtig rond. Collega's van *Modern*, muzikanten, kunstenaars en types van platenmaatschappijen stonden in plukjes bij elkaar, een enkeling bewoog aarzelend mee op het ritme.

Hij plukte een glas champagne van het dienblad van een stagiaire en besloot een verkennend rondje te maken. Hij had nog geen stap gezet of werd op zijn schouder getikt door moderedactrice Cato Binnendijk, die hem naar zich toe trok, veelbetekenend aankeek en 'help' fluisterde. Meteen daarop

stelde ze hem voor aan een stotterende Belgische zanger. Terwijl Tom zijn best deed diens eerste zin te ontcijferen – *oh boy* – maakte Cato zich spoorlags uit de voeten. Ze keek nog even om en bedankte hem met een knipoog.

Al snel bracht de in zwart leer gehulde drummer van een Amsterdamse no-waveband redding. Tom kopieerde Cato's truc en slenterde een moment later semi-onopvallend weg. Hij zoende een zangeres die hij ooit voor *Modern* had geïnterviewd – 'Wat zie je er waanzinnig uit, te gek optreden in De Gieter vorige week!' – waarna hij een clubje observeerde dat zich had verzameld rond de promoman van platenmaatschappij V. Deze meldde opgewonden dat David Sylvian, in Amsterdam ter promotie van het nieuwe album van Japan, misschien, héél misschien, straks zijn opwachting zou maken. Je wilde niet weten hoe volgepropt Davids *schedule* was, maar ze deden hun uiterste best om hem op tijd hier te krijgen...

Tom stak een sigaret op en liep naar de openslaande deuren die toegang gaven tot het dak van het pand naast *Modern*. Hangend tegen de balustrade luisterde hij naar Leo Stroop, een kleine man in Cocteau Twins T-shirt, de baas van *Moderns* recensierubriek voor cassettes van *hometapers*. Glunderend vertelde hij dat hij groen licht had gekregen om met ingang van het volgende nummer ook 7 en 12 inches te gaan bespreken. Twee maanden had ie ervoor moeten knokken, maar uiteindelijk was de hoofdredactie door de knieën gegaan. Eerste single van de maand had ie al, de nieuwe van Depeche Mode. Wat een vernieuwend geluid, man! Stroop ging het de zanger zo dadelijk zelf melden. Tom moest niet gelijk kijken, maar even verderop, daar stond ie, naast Cynthia. Tom feliciteerde Stroop met zijn succesje, haalde bier, liep naar Mink, duwde hem een flesje in handen en vroeg of ie het een beetje trok, *so far*.

Terwijl ze wat stonden te kletsen kwam eindredacteur Jozef Weerhaan met bezweet hoofd aan drementelen en hield vlak voor hen halt. Zijn adem rook naar vispaté. Op dwingende toon herinnerde hij Tom aan de deadline van zijn Smiths-verhaal, komende maandag, twaalf uur stipt.

‘Wat was dat voor halve nazi?’ vroeg Mink.

‘Eindredacteur.’ Tom knikte in de richting van een man die zich even verderop handenschuddend in de richting van het podiumje bewoog. ‘Let ook even op hem: Arend Snaaij, sinds een halfjaar baas van de tent. Niemand houdt zoveel van hem als hijzelf.’

‘Koopt z’n kleding ongetwijfeld bij een Oostenrijks postorderbedrijf,’ grinnikte Mink.

Even later stopte de muziek, verlieten de muzikanten het podium en nam Snaaij plaats achter de microfoon. ‘Check, check één, twee.’ De genodigden staakten langzaam maar zeker hun conversaties. Snaaij stelde zich voor, feliciteerde iedereen met het driejarig bestaan van ‘ons even succesvolle als tegendraadse prachtmagazine’ en werkte langzaam toe naar wat hij aankondigde als ‘geweldig nieuws’: een gigantische oplagesprong, van vierenveertig- naar zestigduizend in nog geen halfjaar. Hij herhaalde de cijfers tot drie keer toe: ‘Zestigduizend *Moderns!*’ Ongekend! Rivaal *Hitmaker* had het nakijken! Een historisch moment! De door de nieuwe hoofdredactie ingezette verbreding wierp nu reeds vruchten af! Leve de redactionele vernieuwing!

De aanwezigen joelden en klaptten. Een enkeling floot op zijn vingers. Glunderend nam de hoofdredacteur het applaus in ontvangst, dat hij na enkele seconden met een miniem handgebaar temperde.

‘*El presidente,*’ mompelde Tom.

Snaaij werkte toe naar de afsluiting van zijn speech, waarin hij nogmaals fijntjes memoreerde dat de door hem ingezette koers van *Modern* de juiste stap was gebleken.

Tom tikte Mink aan en wees naar de vide boven het podium. Terwijl opnieuw applaus klonk en men zich opmaakte voor een toast, klonk gestamp en geschreeuw boven Snaaijs hoofd. Op de vide sprong een man heftig gesticulerend op en neer. Zijn gezicht ging schuil achter een arafatsjaal. ‘*Modern* gaat naar de kloten, helemaal naar de kloten!’ riep hij, ‘weg met de mainstream!’ Een enkeling joelde, iemand schreeuwde iets onverstaanbaars, Tom floot geamuseerd op zijn vingers.

Snaaij keek woest omhoog, de lippen in een streep. ‘Ach kijk nou toch, het zal ook niet, de ultra’tjes...’ sprak hij op badinerende toon. Hij was nauwelijks uitgesproken of een stevige straal vocht trof hem midden op het hoofd. Zo snel als hij kon probeerde hij dekking te zoeken, maar op de vide had de arafatsjaal al een tweede bierfles in stelling gebracht, waarvan hij de inhoud met een wederom welgemikte straal op Snaaij liet neerdalen. El presidente oogde plots als een slapstickfiguur en droop drijfnat af.

‘Wie is die gozer?’ grijnsde Mink.

‘Paultje Berkenbosch, oprichter van *Modern*, toen het nog een muurkrant was. *Ultra Modern* heette het toen. Of *Modern Ultra*, weet ik veel. Hij is nogal...’

‘Ultra,’ kopte Mink in.

‘Ja, precies. Ultra. Tegendraads, kont tegen de krib. Net als jij eigenlijk.’

‘Meer bier?’

‘Meer bier.’

Nadat het synthesizerduo aan een tweede set was begonnen, hadden Tom en Mink de borrel gelaten voor wat het was. Ze slenterden door de Spuistraat, waar het asfalt nadampte van de hete zomerdag, de atmosfeer was drukkend.

‘Jezus, nog nooit zo’n lading poseurs en omhooggevallen *wannabees* bij elkaar gezien,’ oordeelde Mink, waarna hij een aantal van de aanwezigen op vinnige wijze typeerde. Subtiel als altijd, dacht Tom. Hij hield hem zijn pakje Camel voor en rokend liepen ze verder in de richting van het postkantoor, waar Toms auto geparkeerd stond.

Hij kende elk hoekje, gaatje, knopje en hendeltje van de gebutste Opel Record – zijn vader had er nagenoeg Toms hele tienertijd in gereden. Eind jaren zestig, toen ie nog glansde, waren ze er meerdere malen met het gezin plus caravan mee naar Italië geweest, Lido Mappo, Lago Maggiore. En nu, ruim twintig jaar later, was de auto van hem. Hij had flink moeten doordrammen om hem te krijgen, want het ding was volgens zijn vader rijp voor de sloop en een gevaar op de weg. Toms belofte hem een grondige opknopbeurt te geven had pa doen zwichten.

Die beurt stond nog steeds in de planning en moest er eigenlijk maar eens van komen, nu sinds kort behalve de voorbumper ook de buitenspiegel ontbrak. Eraf getrapt door iemand die dat kennelijk een leuk tijdverdrijf vond. Alleen het spiegelvoetje had standgehouden en stak opstandig uit het voorportier.

‘Veertig piek als ze je daarmee pakken,’ wist Mink. ‘En als je moet blazen een flinke dot meer.’

‘Zeik niet joh, gaat niet gebeuren,’ reageerde Tom. Hij stak de sleutel in het portierslot en tuurde naar de laaghangende vaalgrijze stapelwolken aan het eind van de straat, terwijl de klok van de Westertoren halftien sloeg.

‘We pakken nog een biertje bij Mokum.’ Mink was een man van weinig woorden. Discussiëren en overleggen was iets voor welzijnswerkers.

Met de raampjes naar beneden en de ellebogen buitenboord stoven ze over het Damrak, langs de gekraakte PHK-appartementen richting Oost. Mink rommelde in de stapel cassettes onder het dashboard en even later schalden Johnny Thunders en de Heartbreakers door de auto. Tom draaide de volumeknop open. ‘EN, LEKKER GEWERKT?’ las hij op de blinde muur bij de IJtunnel.

Mink blèrde in Toms oor dat hij eerst Maus wilde halen in de Reinwardt. Eerst Maus, dan naar het terras. Maus was zijn asielhond, een Duitse dog met de maten van een pasgeboren kalf, wit-met-zwarte tijgerstrepen en gecoupeerde oren die leken op oversized muizenoren. Vandaar de naam Maus, niet gespeld zoals in Mickey, maar zoals in Spiegelmans strip over de Holocaust. Als ze Mink naar de naam van zijn hond vroegen, vertelde hij dat er altijd bij: Maus, met a u.

Mink en Maus waren een bijzonder duo. M & M. Zo weggestapt uit een stripverhaal. Maus was scheel. Net als zijn baasje wanneer die *horse* had gerookt. Mink wisselde alcoholperiodes af met heroïnedagen. Als hij niet aan de horse was dronk hij, als hij niet aan de drank was rookte hij heroïne. Stond Minks rechteroogbal naar buiten gedraaid en hing de linker sloom onder in het wit, dan was het weer zover. Tom bleef dan het liefst bij hem uit de buurt, want dan werd zijn maatje onbetrouwbaar. Gelukkig drónk Mink meestal. Zoals vandaag.

Ze scheurden langs de molen, kruisten de Mauritskade. Was het nou rood, of nog net oranje? *Too much junkie business*, blèrden Tom en Mink uit volle borst mee met Thunders. Tom draaide de Reinwardtstraat in en stopte voor nummer

85, waar ze woonden. Het pand wachtte op sloop of renovatie en was, op de eerste etage na, gekraakt. De zolder was van Tom, Mink woonde twee etages lager en de verdieping tussen hen in was van Rachid, die 's middags kippen slachtte, 's nachts scheepsruimen schoonspoot en 's ochtends sliep. Op de eerste woonde Marius Spijk, 84 jaar oud en zo doof als een kwartel, wat goed uitkwam als Mink 's nachts om twee uur op volle kracht knetterharde punk uit zijn boxen liet knallen. Meneer Spijk had geen klachten over zijn krakers, integendeel – ze deden af en toe een boodschap voor hem, of brachten een pannetje macaroni.

Mink stapte uit. ‘Zie je zo bij Mokum.’

In hun eigen straat was weer eens geen parkeerplek te vinden, zelfs niet op de stoep. Tom vloekte binnensmonds en besloot het met een rondje via de Linnaeus opnieuw te proberen.

Met een flinke dot gas stuurde hij de Opel de Eerste Van Swinden in. Johnny Thunders' gitaar gromde dreigend mee met de motor. Tom genoot van die mix en tastte naar de volumeknop, waarbij hij even niet oplette. Het was niet meer dan een fractie van een seconde, maar ruim voldoende om de auto op de verkeerde weghelft te doen belanden en recht op een tegenligger af te stuiven. Wat volgde voltrok zich in slow motion: het remmen, de wanhopige ruk aan het stuur en ten slotte de doffe klap waarmee de wagen zich in de tegenligger boorde.

De Potloodfabriek

Snoeiharde *dub* denderde door de voormalige puntenslijperij van de gekraakte Potloodfabriek aan de Gelderseka-
de. De metershoge schuifdeuren aan de straatkant stonden open. Wie naar binnen keek zag een ruimte ter grootte van een gymzaal. Voor de linkerwand, die net als de rechter- tot aan het metershoge plafond was volgekalkt met graffiti, bevond zich een in onbruik geraakte transportband, die ramvol stond met afgedankte elektrische apparaten, speelgoed, fietsonderdelen, kleding, rollen bedrading, servies, verfblikken en stapels kartonnen dozen vol prullaria; een compleet assortiment voor de beter gesorteerde rommelmarktkraam.

Aan de wit gesausde achterwand hingen kleurige sculpturen en schilderijen, overal tegen de muren stonden schilderstukken, op de vloer lagen op elkaar gestapelde panelen, verspreid door de ruimte kratten met gereedschap en schildersmaterialen.

In het midden van de hal, in een wolk vette blauwe rook, draaide iemand in een zwarte overall voorovergebogen om haar eigen as. Wie dichterbij kwam ontwaarde een jonge vrouw, een meisje eigenlijk nog, met een rafelig zwart punkkapsel, met zwarte eyeliner omrande ogen en een joint tussen de zwart gestifte lippen. Haar naam: Jessica Eksters. Met een spuitbus bracht ze om de dertig, veertig centimeter een

dot purschuim aan op de betonnen vloer. Zodra het goedje de vloer raakte rees het op als een soufflé, als een reuzenmolecuul dat Jessica deed denken aan de afbeeldingen uit haar scheikundeboek op de havo. Telkens, net vóór een klont was uitgehard, stak ze er met een trefzekere beweging een pvc-mof in, die zou gaan dienen als drager van een stok, staak of buis.

Toen de cirkel compleet was, ging Jessica rechtop staan, smeed de spuitbus nonchalant van zich af, doofde de joint onder haar schoen, veegde het zweet van haar voorhoofd, zette zich op een werkplaatsstoel en keurde met tevreden blik het resultaat van haar arbeid. De basis voor een nieuwe installatie was gelegd.

Tegen twaalfen arriveerde Merel, die de slijperij in de gekraakte Potloodfabriek met Jessica deelde. Ze kenden elkaar pas een paar maanden, maar werkten inmiddels samen alsof ze al jaren niet anders hadden gedaan. De jonge vrouwen hadden elkaar ontmoet op de open dag van de Rietveld. Nadat ze elkaar blikken van verstandhouding hadden toegeworpen tijdens een nogal zelfgenoegzame en pretentieuze introductiespeech van de docent Autonome Beeldende Kunst, raakten ze in gesprek. Tijdens de koffie hadden ze hem om beurten geïmiteerd en daarbij zitten lachen als kleuters. Ze hadden elkaar helemaal gevonden. De rest van de dag waren ze samen opgetrokken, hadden ze hun verledens gedeeld en vatten ze, half serieus, het plan op samen een atelierruimte te kraken. Dan hadden ze die vast als ze in september aan de academie begonnen.

Nauwelijks een maand later was hun impulsieve plan nog werkelijkheid geworden ook, vooral omdat Jessica er stevig achteraan had gezeten. Met hulp van Kraakgroep Centrum hadden ze de leegstaande Potloodfabriek gekraakt. Woonruimte voor Jessica in het voormalige kantoor op de eerste

etage; een perfect atelier voor hen samen in de slijperij op de begane grond.

Een paar weken na de kraak kreeg Merel het bericht dat ze op de Rietveld was aangenomen. Jessica daarentegen was afgewezen. Haar collage met verscheurde en opnieuw aan elkaar gelijmde portretten uit fotoautomaten, *Lost and found souls*, kreeg ze, voorzien van een kort standaardbriefje, retour. Ze was totaal over haar toeren, had zich teruggetrokken in haar kamer, waar Merel haar een dag later versuft op bed aantrof. Ze had een halve strip valium achter de kiezen en er lag een lege bessenjeneverfles aan het voeteneind. Merel had het zo met haar doorgedraaide vriendin te doen gehad dat ze, puur impulsief, het plan had geopperd Jessica op weg te helpen bij het werken aan een eigen expositie.

Merel slingerde het kettingslot om het wiel van haar bakfiets, een roestbak die ooit dienst had gedaan bij de PTT, en huppelde zwaaiend met een plastic tas de slijperij binnen. Jessica keek verwachtingsvol naar haar vriendin. Die slingerde de tas op een van de werkbanken en schudde hem vervolgens leeg.

‘Muurvaste constructiekit, drie halen, zero betalen!’ lachte ze. ‘Rol ijzerdraad gratis en voor niks erbij. En nog een paar spuitbusjes...’

‘Wat ben je ook een rat,’ glunderde Jessica, die meteen een spuitbus ter hand nam.

‘Hoe is ’t met *Sick New Society*?’ vroeg Merel. Jessica liep voor haar uit en wees naar de constructie.

‘Honderd procent shockproof. *Check it out!*’ Ze trok de dop van de spuitbus en sprayde de titel van het kunstwerk in wording op de vloer. Merel voelde aan de pvc-moffen, constateerde dat de buizen erin konden en liep naar de werkbank om ze op maat te zagen.

‘Hoe bevestig je de koppen?’ vroeg ze.

‘Spiesen of schroeven en daarna kitten,’ antwoordde Jessica, ‘maar voor zoveel buizen hebben we niet genoeg poppenhoofdjes.’

‘Of andere inspirerende afdankertjes,’ riep Merel.

‘Grofvuil in de rivierenbuurt morgenochtend, als ik me niet vergis,’ reageerde Jessica, ‘juten vanavond?’

‘Koppensnellen, zin in!’ joelde Merel.